

ОЛЕСЯ СІЛЬЧУК

(Полтава)

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ- ДОСЛІДНИКІВ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ ЗАСОБАМИ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Проаналізовано проблему формування культури ділового спілкування майбутніх інженерів-дослідників аграрного профілю. Розкрито педагогічні засоби занять із ділової іноземної мови, які сприяють підвищенню ефективності формування культури ділового спілкування майбутніх інженерів-дослідників аграрного профілю.

***Ключові слова:** культура ділового спілкування, комунікативний метод навчання, мовні вправи, операційні вправи, мотиваційні вправи, моделювання мовних ситуацій.*

Актуальність обраної нами теми зумовлена потребою підготовки інженерів-дослідників аграрного профілю нового рівня якості, здатних до успішної професійної діяльності в межах світової спільноти. У цьому контексті знання іноземної мови, насамперед англійської, як мови міжнародного бізнесу, стає необхідністю для фахівців будь-якого профілю. Однак, як свідчить практика, в умовах розширення міжнародних контактів одного вміння правильно говорити та писати іноземною мовою явно не вистачає. Відсутньою ланкою тут є грамотне використання культурно-обумовлених норм поведінки як мовного, так і немовного характеру, заснованих на знанні особливостей культури та способі мислення комунікантів [1, с. 18]. У зв'язку з цим доцільним є поширення нового напрямку професійної підготовки сучасних фахівців аграрного профілю – формування культури ділового спілкування засобами іноземної мови.

Сьогодні все більше сучасних дослідників вивчають проблему формування культури ділового спілкування студентів засобами іноземних мов у ВНЗ. Так, питання формування культури ділового спілкування студентів нефілологічних спеціальностей засобами іноземної мови розглядались у роботах Я. В. Стрельчук. Науковець досліджує розвиток культури, виокремлює важливість навчання міжкультурної міжнародної комунікації та пропонує використовувати такі сучасні методи як дискусія, дебати, робота в групі і презентації. С. М. Амеліна визначає способи формування культури професійного спілкування майбутніх учителів іноземної мови через комунікативну спрямованість навчальної діяльності та пропонує застосування на основі «Рамкової програми з німецької мови для професійного спілкування для вищих начальних закладів України» таких форм організації навчальної діяльності студентів, як рольові й ділові ігри, дискусія, диспут, робота в групах, проектна діяльність, кейс-метод тощо. А. В. Бичок розглядає та оцінює різні методи та засоби формування культури професійного спілкування майбутніх фахівців міжнародного бізнесу і менеджменту. Серед яких найбільше імпонували студентам завдання на виконання презентації-доповіді та презентації-реклами, проведення переговорів, тренінгів, відео конференцій.

Висвітленню окремих аспектів цієї проблеми присвячені дослідження: Ю. О. Ніколаєнко (формування професійного спілкування в іншомовному середовищі); О. М. Єфімової (домінантна роль іноземних мов у професійному становленні майбутніх офіцерів); В. В. Марчука (формування ціннісних орієнтацій студентів-аграріїв у процесі вивчення іноземних мов); С. М. Тарасенко (формування фахової комунікативної культури курсантів військових інститутів у процесі навчання дисциплін гуманітарного циклу); І. В. Ляшенко (формування готовності майбутніх аграріїв до реалізації міжнародних фахових програм); О. М. Зеленської (формування полікультурної компетентності курсантів на заняттях із вивчення іноземної мови) та ін.

У науковій літературі ми не знайшли дослідження особливостей формування культури ділового спілкування майбутніх інженерів-дослідників аграрного профілю засобами іноземної мови. Однак, заняття з іноземної мови містять широкий потенціал для формування культури ділового спілкування майбутніх інженерів-дослідників аграрного профілю. Сьогодні іноземна мова – важливий елемент загальної та професійної культури сучасного фахівця будь-якого профілю, найважливіший засіб комунікації. Будучи обов'язковим компонентом безперервної професійної освіти, дисципліна «Ділова іноземна мова» може бути засобом розвитку культури ділового спілкування майбутніх інженерів-дослідників аграрного профілю тому, що основна мета дисципліни – формування комунікативної компетентності у сфері ділового спілкування в усній і письмовій формах.

Пропонуємо розглянути практичні заняття ділової іноземної мови як ефективний засіб формування культури ділового спілкування майбутніх інженерів-дослідників аграрного профілю.

Як уважають дослідники [3], практичні заняття спрямовані на поглиблення теоретичного матеріалу й формування практичних умінь та навичок, а також умінь аналізувати й застосовувати здобуті знання для вирішення практичних завдань.

Метою практичного заняття є поглиблення наукових знань, здобутих студентами на лекціях та в процесі самостійної роботи і спрямованих на підвищення рівня засвоєння навчального матеріалу, прищеплення вмінь і навичок, розвиток наукового мислення і мовлення студентів [3, с. 24].

Мета й комунікативний зміст практичного заняття з дисципліни «Ділова іноземна мова» полягає у розширенні, поглибленні, систематизації й деталізації наукових знань з англійської мови, що одержують студенти на лекціях й у процесі самостійної роботи та спрямовані на підвищення рівня засвоєння навчального матеріалу, формування умінь і навичок, розвиток наукового мислення і професійного мовлення студентів, прийняття самостійних рішень у різних професійно-ділових ситуаціях.

Ураховуючи сучасні підходи до вивчення іноземних мов, ми надаємо перевагу комунікативному методу навчання в процесі формування культури ділового спілкування. Головним його напрямом є навчання мовленню в умовах спілкування. Комунікативний метод орієнтований на організацію процесу навчання, адекватного процесу реального спілкування завдяки моделюванню основних закономірностей мовленнєвого спілкування (в інтерпретації Ю. І. Пасова). Більш сучасні та точні принципи комунікативного навчання пропонують науковці Р. П. Мільруд та І. Р. Максимова [4]. Дослідники запропонували низку принципів, які, на наш погляд, відповідають майже всім вимогам сучасного викладання іноземної мови. Проаналізуємо їх.

Принцип 1. Комунікативно-орієнтоване навчання іноземним мовам можливе в умовах діяльнісного підходу:

- діяльнісна сутність комунікативно-орієнтованого навчання іноземним мовам здійснюється через «діяльнісні завдання» (activities). Вони реалізуються за допомогою методичних прийомів (techniques) і створюють вправи (exercises);
- діяльнісні завдання для комунікативно-орієнтованого навчання іноземним мовам будуються на основі ігрового, імітаційного і вільного спілкування;
- діяльнісна сутність комунікативно-орієнтованого навчання іноземним мовам реалізується в становищі «тут і тепер» («here and now»);
- діяльнісна сутність комунікативно-орієнтованого навчання іноземним мовам підвищує важливість методичної організації процесу навчання (it's-the-process-that-matters);
- діяльнісна сутність комунікативно-орієнтованого навчання іноземним мовам реалізується в умовах гуманістичного підходу до навчання.

Принцип 2. Комунікативно-орієнтоване навчання іноземним мовам означає формування у студентів комунікативної компетенції:

- важливим компонентом комунікативної компетенції є лінгвістична компетенція, що є свідченням готовності використовувати іноземну мову як знаряддя мисленнево-мовленневої діяльності;
- істотним компонентом комунікативної компетенції є прагматична компетенція, що є свідченням готовності передавати комунікативне наповнення (message) в ситуації спілкування;
- необхідним компонентом комунікативної компетенції є когнітивна компетенція, що є свідченням готовності до комунікативно-розумової діяльності;
- комунікативна компетенція формується у всіх видах мовленневої діяльності – слуханні й мовленні, читанні і письмі, що забезпечує їх здійснення.

Принцип 3. Комунікативно-орієнтоване навчання іноземним мовам можливе в умовах автентичного процесу соціалізації тих, хто навчається:

- автентичне комунікативно-орієнтоване навчання іноземним мовам здійснюється із застосуванням завдань мовної взаємодії (interactive activities);
- автентичне комунікативно-орієнтоване навчання іноземним мовам здійснюється із застосуванням завдань, що припускають «інформаційну нерівність» учасників (information gap);
- автентичне комунікативно-орієнтоване навчання іноземним мовам здійснюється із застосуванням проблемних мисленнево-мовленневих завдань;
- автентичне комунікативно-орієнтоване навчання іноземним мовам здійснюється із застосуванням організованого рольового спілкування [4, с. 17-19].

Отже, ми погоджуємося з думкою вчених про те, що при відборі змісту навчання, крім фонетичного, лексичного, граматичного мінімумів, доцільно виділити комунікативний мінімум (ситуацій спілкування). Оскільки для учасників ділового спілкування найбільших труднощів викликає не інформаційний, а контактний-настановний, тобто міжособистісний інтерактивний аспект професійної комунікації.

Наприклад, основною дидактичною метою практичного заняття «Виставки та ярмарки» (Exhibitions and Fairs) з дисципліни «Ділова іноземна мова» є засвоєння та узагальнення відомостей про поняття та функції виставок та ярмарок, правила мовного етикету під час ділових зустрічей на цих ділових заходах. Разом із дидактичною метою сформульовано професійно-комунікативну мету: розвинути навички говоріння під час виставково-ярмаркової ді-

яльності, навички діалогічного та монологічного мовлення з використанням найбільш уживаних кліше професійно-ділової комунікації.

Отже, і дидактична, і комунікативна цілі практичного заняття з ділової іноземної мови спрямовані на виховання особистості студентів, формування, розвиток і вдосконалення професійного мислення і мовлення майбутніх інженерів-дослідників аграрного профілю під час навчання ділової іноземної мови.

Зміст практичного заняття «Презентації» (Presentations) у робочій програмі дисципліни «Ділова іноземна мова» віддзеркалює інформаційну насиченість заняття та сприяє тому, що студенти можуть орієнтуватися у завданнях, спрямованих на:

- оволодіння навичками складання власної презентації;
- закріплення навичок публічного мовлення (усне повідомлення, доповідь);
- формування вміння будувати ділову бесіду на професійну тему з використанням відповідних фразеологічних одиниць.

Педагогічний досвід свідчить, що на практичних заняттях не можна обмежуватися виробленням лише практичних навичок і вмінь вирішення завдань, виконання вправ, складання, опрацювання текстів за зразками тощо. Студенти мають завжди бачити провідну ідею дисципліни та її зв'язок із майбутньою практичною професійною діяльністю.

Мета занять повинна бути зрозуміла не тільки викладачу, але й студентам. Погоджуємося з думкою І. П. Дроздової про те, що це додає навчальній роботі життєвий характер, стверджує необхідність оволодіння досвідом виробничої діяльності, пов'язує їх із практикою майбутньої професії [2, с. 213].

За таких умов обов'язок викладача полягає в тому, щоб показати студентам практичну значущість знання іноземної мови. Під час проведення практичних та семінарських занять викладачі повинні дотримуватись таких основних принципів навчання: єдність розвитку мовлення і мислення; зв'язок усного і писемного мислення; зв'язок роботи з розвитку культури мовлення, спілкування з теоретичними розділами курсів за фахом студентів; зв'язок роботи з розвитку культури мовлення з вивченням дисциплін фахового спрямування.

Процес формування культури ділового спілкування пропонуємо організувати як процес постійного вирішення мисленнєво-мовленнєвих завдань на основі найпростіших ситуацій ділового англійського спілкування. В результаті чого створюється зв'язок мовних одиниць, що забезпечує можливість використовувати засвоєний мовний матеріал в нових ситуаціях ділового спілкування. В ході експериментального дослідження на цьому етапі пропонуємо такі типи вправ: мовні, операційні та мотиваційні. Мовні вправи забезпечують осмислення та засвоєння мовного матеріалу. Наведемо орієнтовну мовну вправу.

Завдання для студентів: прочитайте діалог «Візитка» (Business card) та перекладіть його українською мовою. Знайдіть у діалозі слова та вирази, які допоможуть Вам відрекомендуватися діловому партнерові, передати візитку, представити свого колегу Вашому діловому партнеру. Як можна реагувати на репліки, коли Ваш партнер називає себе?

Операційні вправи спрямовані на відпрацювання та доведення вміння використовувати мовний матеріал до автоматизму. Це, перш за все, оперування мовними одиницями, подібне тому, яке відбувається у реальній мовній діяльності. Прикладом операційних вправ можуть слугувати відпрацювання лексичних та граматичних поєднань, підстановки і перетворення діалогів.

Прикладом можуть слугувати такі завдання.

Вправа 1. Тема «Ділова телефонна розмова» (Business Telephone conversation). Вам потрібно зателефонувати іноземним партнерам і повідомити про візит представників Вашої фірми (в діалозі вже подані репліки секретаря).

You are Ivan Petrenko, the Commercial Manager of «Agroekologiya» speaking to a secretary of John Smith Financial Director of «Wright Manley» about your Director General visit.

Secretary: «Wright Manley», may I help you?

Petrenko: (Представтеся. Попросіть до телефону пана Сміта).

Secretary: Thank you. One moment, please. ... Oh, sorry, it looks like he is busy. Would you like to leave a message?

Petrenko: (Попросіть, щоб він передзвонив на фірму «Агроекологія» в Україні. Повідомте про візит генерального директора Вашої фірми до Британії.)

Secretary: Oh, When is Mr Pospelov, your Director General, is coming?

Petrenko: (В кінці травня, на 4 дні).

Secretary: Okay. I'll reserve a room at a hotel for him and give Mr Smith the message. Bye now.

Petrenko: (Дуже дякую. Про час прибуття ми надішлемо факс. До побачення).

Вправа 2. Тема «Ділова телефонна розмова» (Business Telephone conversation). Уявіть, що Вам телефонує діловий партнер із США:

- відрекомендуйтеся, запитайте англійською мовою, яку компанію він представляє;

- запитайте, з якого міста він телефонує;

- дізнайтеся його телефонний номер та код міста, з якого він телефонує;

- попросіть зателефонувати пізніше, скажіть, що наразі Ви дуже зайняті.

Модельовання ситуацій, що залучають студентів до ділового спілкування, забезпечує розвиток культури ділового спілкування через реалізацію певного комунікативного наміру в певній мовній ситуації. Багаторазове розв'язання однотипних мовних ситуацій створює стійку модель вирішення конкретної професійної задачі та адекватну мовну поведінку майбутнього фахівця.

Так, основною метою вивчення теми «Ділові зустрічі» (Business Gathering) є засвоєння поняття стилю мови під час ділових зустрічей, правил ділового етикету; розвиток навичок говоріння; розвиток умінь та навичок діалогічного та монологічного мовлення. Спочатку студентам пропонується познайомитися з партнером на основі свого життєвого досвіду та сформованої мовної поведінки. Потім їм надають для прослуховування діалоги-ситуації «Знайомство з діловими партнерами» (Dating Business Partners). Наступним кроком є аналіз та порівняння самостійно змодельованих студентами ситуацій та прослуханих діалогів-ситуацій, виявлення найбільш типових для ділового спілкування фраз та реплік, а також їх відмінність від побутового спілкування. Спираючись на почуті, а потім й запропоновані в письмовому вигляді діалоги, враховуючи результати аналізу та порівняння, студенти складають власні діалоги на задану тему. Для засвоєння та закріплення даних умінь студенти працюють не тільки парами, а й малими групами. Студенти сідають парами та «знайомляться» за запропонованою схемою. Один студент задає питання іншому, через 5 хвилин їх ролі міняються. Потім обидва представляються перед аудиторією (всі пари по черзі). Наступне завдання – представити свого партнера, розповівши про нього найкраще, зацікавити ним присутніх. Ця інформація пови-

нна мати, так би мовити, рекламний характер. Вистава триває три хвилини. Як правило, начебто відомий усім студент відкривається з несподіваного боку.

Мотиваційні вправи сприяють розвитку інтересу до процесу формування культури ділового спілкування, здібності до самоспонування та створюють позитивну атмосферу навчальної діяльності. Слід зазначити, що процес формування культури ділового спілкування майбутніх інженерів-дослідників аграрного профілю буде ефективнішим за умови використання інноваційних методів під час викладання ділової іноземної мови: «Case-study» (метод, що базується на описі будь-якої проблеми чи ситуації в діловій сфері, які пов'язані з майбутньою професією), «Мозковий штурм» (brainstorming – метод, що стимулює студентів мислити та висловлювати свої думки іноземною мовою і прислуховуватись до думок інших), рольові та ділові ігри (метод, що моделює різні аспекти професійної діяльності); метод проектів (метод, що дозволяє використовувати на практиці комунікативні уміння і відображає реальні практичні задачі).

Таким чином, можна стверджувати, що процес формування культури ділового спілкування майбутніх інженерів-дослідників аграрного профілю засобами іноземної мови повинен відбуватись за такими напрямами: розвиток комунікативних умінь іноземною мовою у діловій сфері; розширення знань про соціокультурні особливості зарубіжного партнера і культурно-специфічних умов професійного середовища; удосконалення вмінь ідентифікувати комунікативну поведінку партнера в конкретній ситуації. Комунікативна спрямованість навчання в процесі формування культури ділового спілкування та успішне впровадження на основі робочої програми навчальної дисципліни «Ділова іноземна мова» комплексу інноваційних методів та форм у навчальний процес мають величезне значення для оптимізації всього навчального процесу в аграрних ВНЗ.

Предметом подальших наукових розвідок може бути вдосконалення методики професійної підготовки у напрямку пошуку нових шляхів формування культури ділового спілкування майбутніх інженерів-дослідників аграрного профілю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Багаутдинова Н. Г. Инновационный потенциал высшей школы: анализ и оценка / Н. Г. Багаутдинова. – М. : Экономика, 2002. – 171 с.
2. Дроздова І. П. Наукові основи формування українського професійного мовлення студентів нефілологічних факультетів ВНЗ : монографія / І. П. Дроздова; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х. : ХНАМГ, 2010. – 320 с.
3. Методика проведення занять у вищому навчальному закладі: метод. реком. для викладачів / [Л. Г. Кайдалова, О. О. Тележкіна, С. М. Полуян та ін.] – Х. : Вид-во НФаУ. – 2004. – 60 с.
4. Мильруд Р. П. Современные концептуальные принципы коммуникативного обучения иностранным языкам / Р. П. Мильруд, И. Р. Максимова // Иностранные языки в школе. – 2004. – № 5. – С. 17-22.

ОЛЕСЯ СИЛЬЧУК

ФОРМИРОВАНИЕ КУЛЬТУРЫ ДЕЛОВОГО ОБЩЕНИЯ БУДУЩИХ ИНЖЕНЕРОВ-ИССЛЕДОВАТЕЛЕЙ АГРАРНОГО ПРОФИЛЯ ПОСРЕДСТВОМ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Проанализирована проблема формирования культуры делового общения будущих инженеров-исследователей аграрного профиля. Раскрыты педагогические средства занятий по деловому иностранному языку, которые способствуют повышению

ефективності формування культури делового общения будучих інженерів-исследователей аграрного профіля.

Ключевые слова: культура делового общения, коммуникативный метод обучения, языковые упражнения, операционные упражнения, мотивационные упражнения, моделирование языковых ситуаций.

OLESYA SILCHUK

FORMATION OF BUSINESS COMMUNICATION CULTURE OF FUTURE AGRARIAN ENGINEER-RESEARCHERS BY MEANS OF A FOREIGN LANGUAGE

The present paper deals with the problem of formation of business communication culture of future agrarian engineer-researchers. Special attention is given to Business English practice as a means for improving the efficiency of formation of business communication culture of future agrarian engineer-researchers.

The knowledge of foreign languages, especially English, as the language of international business, is considered as a necessity for today's professionals of any type. However, in the context of international meetings and negotiations a foreign language speaking and writing skills is clearly not enough. The missing link is the competent use of cultural and behavioral norms based on knowledge of the culture and mindset of communicants. The main objective of this paper is to show a new tendency of future agrarian engineer-researchers training. Formation of business communication culture of future agrarian engineer-researchers is proposed in the paper. The method is based on «Business English» hands-on course, as a means for efficiency of formation of business communication culture of future agrarian engineer-researchers.

It is shown that the purpose and communicative content of «Business Foreign Language» is deepening, extension, systematization and refinement of scientific knowledge of English; increasing the level of learning, the formation of language skills, the development of scientific thinking and occupational students' speaking, making independent decisions in a variety of business situations. A special attention is given to communicative method of teaching in the process of formation of business communication culture. Studies also indicate that the most difficult for the participants of business communication is not information, but contact-orientational, interpersonal interactive aspect of professional communication. It is demonstrated that both didactic and communicative goals of «Business Foreign Language» practice focus on students' character education, formation, development and improvement of professional thinking and speaking of future agrarian engineer-researchers when studying a foreign language.

In experimental study linguistic, operational, motivational exercises are found to be an efficient approach of formation of business communication culture. Linguistic exercises provide language acquisition and understanding. The objective of operational exercises is to practice language material and make it automatic. It is important to point out that this practice is operating of language units, like that which occurs in language activities of real life. Examples of operational exercises can serve such drills as lexical and grammatical combinations practicing, dialogues substitution and transformation. Modelling of situations involves students in business communication, provides improving of business communication culture through the implementation of specific communicative intention in a particular language situation. Repeated practice of similar language situations creates a stable model to address specific professional tasks and adequate linguistic behavior of future specialists. Motivational exercises promote the development of interest in the process of formation of business communication culture, self motivation skills and create a positive atmosphere of learning activities. It is demonstrated that application of innovative methods in Business Foreign Language teaching makes the process of formation of business communication culture of future agrarian engineer-researchers more efficient.

Keywords: business communication culture, communication method, linguistic exercises, operational exercises, motivational exercise, modelling of language situations.

Держано 26.03.2014, рекомендовано до друку 12.04.2014.